

τήν κορυφή, που θα καταστρέψει πύκνα και θα δημιουργήσει έκβραχισμούς και έπιχλωματώσεις πάνω στο βραχώδη κών, θάνατι περισσότερο καταστρεπτική αισθητικά. Γιατί θάνατι πολύ περισσότερο ορατή παρά το ελάχιστο εμφανές καλώδιο του ναερίου που τοποθετείται στο ανατολικό τμήμα του λόφου, και είναι άρατο από την 'Ακρόπολη.

Θάπρεπε όμως να εξετάσουμε ένα άλλο σοβαρό στοιχείο κατηγορίας που προβάλλεται, την άλλοωση, την έστω και θεωρητική, του ενιαίου με την 'Ακρόπολη ιστορικού πλαισίου. Νομίζω πως θάπρεπε να μαστε ελικρινείς και να ομολογήσουμε ότι η σημερινή πολεοδομική διαμόρφωση της πόλης των 'Αθηνών, με τον κάναβο των παραλλήλων και καθέτων δρόμων που παρεμβάλλονται ανάμεσα στους λόφους του λεκανοπεδίου και καλύπτουν σχεδόν εντελώς τους χαμηλότερους (Γκίζη, Σχιστό, Στρέφη, κλπ.), έσβυσε την ενότητα της λοφοσειράς των Τουρκοβουνιών - Λυκαβηττού - 'Ακρόπολης που αποτέλεσε την ραχοκοκαλιά της πεδιάδας αυτής. Τροποποίησε άλλωστε σημαντικά και την μορφή και την περίμετρο των μεγαλύτερων με τις διανοίξεις δόδων και την οικοπεδοποίηση που έφαγε τη βάση τους.

Ο Λυκαβηττός τώρα αποτελεί μία ωραία χαρακτηριστική αλλά μεμονωμένη νησίδα μέσα στη σύγχρονη πόλη των 'Αθηνών, που τον περιφιγγει από όλες τις μεριές και δυστυχώς πάει να τον πνίξει σκαρφάλλοντας συνεχώς ύψηλότερα επάνω του.

Όσον αφορά το σημερινό περίγραμμα της κορυφής του, θάταν τουλάχιστον αφέλεια να υποστηρίξουμε ότι έχει οποιαδήποτε σχέση με την αρχαία μορφή του, γιατί αυτό που βλέπουμε σήμερα είναι το έργο της τελευταίας γενεάς.

Οι τοίχοι αντιστηρίξεως που περιβάλλουν την κορυφή και σχηματίζουν την σημερινή τριγωνική πλατφόρμα γύρω στον 'Αγιο Γιώργη είναι έργο « του κτίστου Λουκά εν έτει 1912 » όπως λέει η έντοιοιμένη εκεί πλάκα. Το έκκλησάκι του 'Αγίου Γιώργη, το ίδιο, έχει σαφέστατες και ριζικώτατες σύγχρονες τροποποιήσεις, και όσον αφορά το πρόσθετο καμπαναριό που δεσπόζει του συνόλου, καλύτερα να μη μιλήσουμε.

Η υπόλοιπη γύρω διαμόρφωση - οι αναβαθμοί, οι έκβραχισμοί, οι διάφορες σκάλες, τα κυκλιώματα χωρισμού της κυκλοφορίας των προσκυνητών, τα άσπρισματα τοίχων και βράχων, είναι έργα που φτιάχνουν κατά καιρούς για να διευκολύνουν την λατρεία, διάφοροι εύσεβεις Ιεραμένοι - που η αισθητική τους όμως κατάρτιση δεν Ισοφαρίζει την πίστη και τις καλές τους προθέσεις.

*Αν σ' όλα αυτά προσθέσουμε τα διάφορα εν χρήσει ή μισορειπωμένα κτίσματα (περίβολος, δωμάτια, δεξαμενές, σκοπιές που στο κάτω της γραφής μπορούν να θεωρηθούν προσωρινά και να φύγουν) έχουμε μια εικόνα πολύ λίγο έκλυστική και άσφαλλε κάθε άλλο παρά αρχαϊκή του Λυκαβηττού. Μια ατύφια θα διέλυε τον μύθο της ιστορικότητας της μορφής.

Το πρόβλημα συνεπώς είναι όχι η διάσωση της άναπαρκτης ιστορικής μορφής του αλλά η έξυγανσή του κατά τον αξιολογότερο αισθητικό τρόπο, που να τον κάνει συγχρόνως ενδιαφέροντα και προσιτό στους κατοίκους της πόλης πάνω στην οποία κυριαρχεί. Οι προτάσεις που έγιναν αποτελούν μια συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση, περικλείουν όμως εμπορικούς σκοπούς που δεν θάπρεπε να υπερισχύσουν. Όσοι μπορούν ως προτείνουν κάτι καλύτερο, υποδεικνύοντας συγχρόνως και τρόπο χρηματοδότησεως των έργων χωρίς την εμπορική τους εκμετάλλευση.

Φυσικά όλοι συμμερίζομαστε τους δικαιολογημένους φόβους της 'Αρχιτεκτονικής Σχολής ότι η άπαρχή δημιουργίας έπιχειρήσεων στην κορυφή είναι δυνατό να περιέχει το σπέρμα της καταστροφής της σημερινής ρομαντικής (άπό μακρὰ τουλάχιστον) μορφής της.

Ο φόβος όμως αυτός δεν μπορεί να μς παραλύη ώστε να μη αναζητήσουμε μια λύση που να συμβιβάζει την δυνατότητα ν' απολαύσουν οι 'Αθηναίοι μιας μοναδικής θέας και μαζί μια ικανοποιητική οικονομική εκμετάλλευση που θα καλύψει τα έξοδα των έργων χωρίς να καταστρέψει την αισθητική αξία του περιβάλλοντος. Γι' αυτό δεν μπορούμε ν' αποδεχθούμε σαν αναπόφευκτο ή μάλλον έπιβαλλόμενο μέτρο την διαιώνιση της σημερινής κατάστασης που ούτε αισθητικά ούτε πρακτικά λύνει ένα πρόβλημα που υπάρχει και που δεν ώφειλε ν' άγνωσούμε.

Και έχουμε την έντύπωση ότι περισσότερο

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΛΥΠΤΡΙΑΣ

« Panorama de la sculpture d'aujourd'hui ». Έτσι χαρακτηρίσε ο γαλλικός Τύπος την μεγάλη έκθεση συγχρόνου γλυπτικής που ώργανώθηκε από το Μουσείο Rodin στους κήπους του και που αποτελεί το μεγάλο γεγονός της έφεταινης καλλιτεχνικής « saison » του Παρισιού. Δίκαιος ή χαρακτηρισμός. Όχι μόνο γιατί δια σχεδόν τα πολιτισμένα έθνη — δεκαενέα έθνη από τις 'Ηνωμένες Πολιτείες μέχρι την 'Αργεντινή και από τα Σκανδιναβικά κράτη μέχρι την Αίγυπτο και το 'Ισραήλ — παίρνουν μέρος στην τεράστια αυτή καλλιτεχνική έκθεση. Όχι μόνον γιατί τα περισσότερα από τα πιο φημισμένα όνοματα του παγκόσιμου γλυπτικού στερεώματος της εποχής μας δίνουν σ' αυτή το καλλιτεχνικό τους παρόν. Αλλά κυρίως, γιατί η έκθεση αυτή, με μοναδικό κριτήριο και φραγμό έπιλογής την ποιότητα, άρχαίασε και προσφέρει στην παγκόσμια καλλιτεχνική έννημέρωση, όλες τις « τάσεις » της σύγχρονης γλυπτικής. Ο θεατής (φύλοτεχνος ή καλλιτέχνης, κριτικός ή γενικότερα θεωρητής της τέχνης) έχει την ευκαιρία, που του προσφέρεται με τον πιο πλούσιο και ευνοϊκό τρόπο, να « συγκριθθί » καλλιτεχνικά, να σκεφθί, να κρίνει, να συγκρίνει και πιθανόν να αναθεωρήσει τις αισθητικές απόψεις του.

Έκατόν πενήντα καλλιτέχνες, έκατόν πενήντα έργα. Είναι εδώ εκείνοι που έμειναν πιστοί στην « κλασική παράδοση ». Είναι οι έθλιοι που έχουν στραφί στην « ύλική άφαιρέση ». Είναι και εκείνοι που άρνούταν στο « σύμβολο ». Κατ' άλλη θεώρηση, οι δυο βασικές τάσεις « figuratif » και « non figuratif ». Μακρά πομπή από ταπεινούς μύστες και μεγάλους Ιεροφάντες που προκαλεί τη σοβαρή περισκεψη και τον βαθύ σεβασμό.

συντελεστική στη διάσωση του πολυτίμου χαρακτηριστήρα του Λυκαβηττού θάταν η προσπάθεια ν' άπαλλαγί από την στρατιωτικοποίηση του, που όλοκληρώνεται κάθε μέρα, και να σταματήσει η οικοπεδοποίηση του άλλους που τον περιβάλλει και που έπιχειρείται δυστυχώς όχι μόνον από Ιδιώτες αλλά και από το ίδιο το Κράτος (έκχωρήσεις για Γυμνάσιο, Σουηδική 'Αρχαιολογική Σχολή, Γερμανική Σχολή κλπ.).

Τελειώνοντας, θάθελα να παρατηρήσω και πάλι ότι τα προβλήματα της διαμόρφωσης της σύγχρονης πόλης των 'Αθηνών — φυσικά και των λόφων που την αποτελούν — είναι καθαρά πολεοδομικά και αισθητικά ζητήματα, που κατά ένα μόνο ποσοστό, πολλές φορές μικρό, έχουν σχέση με τα μνημεία του παρελθόντος, άφου θίγουν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συντίθενται και αυτά.

Το γεγονός αυτό, που αποτελεί μια πραγματικά δυσβάστακτη κληρονομιά, εξ αιτίας της μοναδικής αξίας των μνημείων μας, πρέπει να μας κάνει ακόμα περισσότερο προσεκτικούς στη λύση των εξαιρετικά δυσκόλων προβλημάτων που προκύπτουν, αν μέλιστα ληφθί υπ' όψει η Ιδιομορφία και η ευαισθησία του ελληνικού τοπίου που δεν άνέχεται εύκολα έργα μεγάλης κλίμακος.

Δεν επιτρέπεται όμως ο σεβασμός μας προς την αρχαιότητα να μς άμβλύνη το αισθητικό και το όρθολογιστικό μας αισθητήριο για τις άπατησεις της σύγχρονης ζωής, όσο ταπεινές και άσημαντες και αν μς φαίνονται — σε σημείο που να ξεχωόμε τα ελληνικά και το μέτρο, όπως συμβαίνει με σεβαστό συνηγάτι, ειδικόν περί τα τοιαύτα, της « Νέας Έστίας ».

Κυρίως όμως είναι εδώ « ενόπιος ένωπιώ » σαρκομένη όλη ή άγωνία του αιώνα μας, όλη ή ένάγωνια άναζήτησης.

Δημιουργική πνοή, τεράστιος μόχθος, άφθονα μέσα χρειαστηκαν για να τελεσθί το μεγάλο αυτό γεγονός στο περιβάλλον που του άρμοζε. Οι κήποι του Μουσείου Rodin, με τη συμβολή ειδικών άρχιτεκτόνων και « paysagistes », κάτω από το άγρυπνο μάτι της θαυμαστής κ. C. Goldscheider που διευθίνει το Μουσείο Rodin και που έπομίσθησε την εύθνη της ώργανώσεως της έκθεσεως, διαμορφώθηκαν έμπνευσμένα και με τόλμη για να δημιουργηθί έτσι ένα ιδεώδες γενικό περιβάλλον. Αλλά και το σημαντικό αισθητικό πρόβλημα της σχέσεως ενός γλυπτικού έργου με τον περιγύρω του « τίθεται » και άντιμετωπίζεται έντυχιμένα και τα έργα προβάλλονται μ' ύση δυνατή αξιολόγηση.

Τό όραμα πλουτίζεται με άληθινή μαγεία με την τεράστια ποικιλία της « ματιέρας » των έργων. Έκτός από τα ύλικά της παραδόσεως : το μάρμαρο, την πέτρα, τον χαλκό, το ξύλο, τον πηλό, βλέπεις έργα από διάφανη πλαστική ύλη, έργα από σφυρίλατο σίδηρο, από θέρμες χαλκού, από μπετόν, έργα από τους πιο τολμηρούς, τους πιο άπίθονους, για άλλη εποχή, συνδυασμούς ύλικών. Η άδέσμευτη δημιουργική φαντασία και η άπόλυτη έλευθερία και τόλμη στα σχήματα, που χαρακτηρίζει την πρωτοποριακή γλυπτική της εποχής μας, έδημιούργησαν ένα εύρο πνεύμα έφευρετικότητας και την άνάγκη της άναζήτησης νέων ύλικών. Τό τέρμα του καινούριου αυτού δρόμου δεν φαίνεται να είναι κάπου κοντά.

Οι 'Αμερικανοί γλύπτες μπορεί να είπωθί πως είναι οι πιο τολμηροί άπ' όλους σε « φόρμες » και « ύλικά ». Υπάρχει Ισως ή έξήγηση. Δεν τους βαρβαίνει αυτούς καμιά παράδοση. Είναι εδώ ο Calder με τις νινωμένες συνθέσεις του, τα γνωστά του « Mobiles ». Είναι ο Gabo με μια λεπτότατη γραμμική κατασκευή μέσα στο χώρο, με βασικό ύλικό το νάυλον — διάφανη και σχεδόν άύλη. Ο Roszak και ο Ferber με τους πρωτότυπους και σχεδόν άκροβατικούς συνδυασμούς τους από διάφορα μέταλλα.

Πλούσια ή παρουσία της « Γαλλικής Σχολής », άγκυλιάζει όλες τις τάσεις : από τις άψογες

Μπέλλας Ραφτοπούλου : « Σύνθεσις σε πέτρα »

XAP. A. ΣΦΑΕΛΛΑΟΣ

ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΡΟΝΤΕΝ

κ. ΦΡΟΣΩΣ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ - ΜΕΝΕΓΑΚΗ

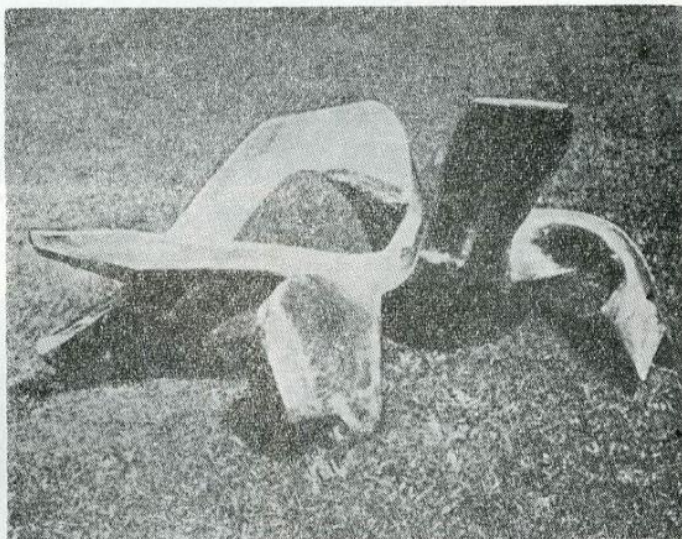
και άριστουργηματικές προτομές του M. Gimond, του καθηγητού μου, που έμεινε πιστός στην κλασική παράδοση, μέχρι τα άφηρημένα σχήματα του Arp και του Brancusi και τις τολμηρές και άποκοσμες φιγούρες του Zadkine και της Richier. Παρόν και ο Πικασσό, ο πολλές ζωγράφος Πικασσό.

Η Άγγλια μετέχει με τους Moore, Chadwick (έφετεινό βραβείο της « Biennale » της Βενετίας), την Herworth και άλλους τέσσερις σημαντοντες γλύπτες.

Οι δώδεκα Ίταλοι γλύπτες, με επί κεφαλής τους Mascherini, Marini, Fazzini και Lardera δίνουν ένα επιβλητικό παρόν στην έκθεση. Οι Αυστριακοί Wotruba και Leinfellner προκαλούν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μαζί μ' όλους αυτούς, οι Γερμανοί, οι Βέλγοι, οι Γιουγκοσλάβοι, οι Σουηδοί, οι Πολωνοί, οι Έλβετοί, οι Ολλανδοί και οι άλλοι εκπρόσωποι των εθνών που μετέχουν, συνθέτουν άξια την διεθνή αυτή σύνοδο των έργων της σμίλης στο χώρο που πλανάται ή σκιά του μεγάλου Rodin.

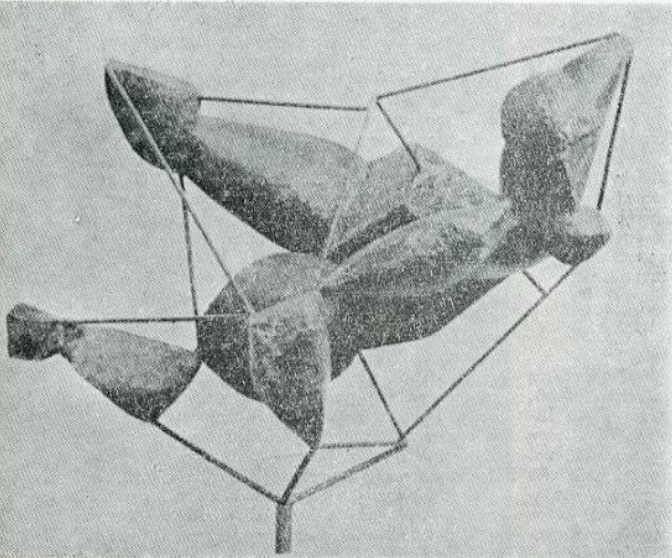
Την χώρα μας εκπροσωπούν πέντε γλύπτες : Ο Άνδρέου, ο Κουλεντιανός, η Μπέλλα Ραφτοπούλου, ο Παπαχρηστόπουλος και η ύποφαινομένη. Και οι τέσσερις είναι γνωστοί στο Παρίσι όπου είναι από χρόνια εγκατεστημένοι και παίρνουν μέρος στα καθιερωμένα Salons του Παρισιού.

Τα έργα μας έχουν έκτεθη λαμπρά και αν κρίνει κανείς, όχι μόνο από τις αντιδράσεις του κοινού, αλλά και απ' ό,τι έγραψε ο γαλλικός και διεθνής Τύπος, ή συμμετοχή της Ελλάδος, είτε ενήμερη στα σύγχρονα ρεύματα, είτε μη αποξενωμένη απόλυτα από την παράδοση, οπωσδήποτε ζωντανή, εκίνησε το ενδιαφέρον και σημείωσε επιτυχία. Θα ήταν βέβαια ετύχημα αν υπήρχε ή δυνατότης και άλλοι Έλληνες συνάδελφοι από τους τόσους διαλεχτούς του τόπου μας να επλούτιζαν με την παρουσία τους περισσότερο την επιτυχημένη αυτή Έλληνική συμμετοχή.

Κ. Άνδρέου : « Το πληγωμένο πουλί », Ορείχαλκος 1,40 μ.

Κ. Κουλεντιανός : « Κούτρα », Σίβερο 0,70 μ.

Φρ. Εύθυμιάδη - Μενεγάκη : « Πουλί », Γύψος 1 μ.

